

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه حضرت قاسم بن الحسن(علیهم السلام) شهرستان تهران

تحقیق پایانی سطح دو(کارشناسی)

عنوان:

علم امام(علیه السلام) و مجاری آن در

آیات و روایات

استاد راهنما:

سرکار خانم فریبا شهیدی فر

استاد داور:

جناب آقای رضایی

پژوهشگر:

سمیه سادات بطحایی

تاریخ دفاع:

۱۳۹۴

تحمیدیه:

«الْحَمْدُ لِلّٰهِ الْفَاشِي فِي الْخَلْقِ حَمْدٌ، وَالْغَالِبِ جَنْدٌ، الْمَتَعَالِي جَدٌ، أَحْمَدٌ عَلٰى نِعْمٰهِ التَّوَامٍ، وَآلَاتِهِ الْعِظَامٍ؛

سپاس خدایی را سزاست که ستایش او در خلق آشکار و سپاهش پیروز و بزرگی او والا و بیکرانه است.

خدا را برای نعمت‌های پی‌درپی و بخشش‌های بزرگش ستایش می‌کنم. »

خطبه ۱۹۱ نهج البلاغه

تقدیر و تشکر :

شایسته است از تمامی کسانی که در تهیه و تدوین این اثر علمی، محقق را یاری نمودند، تقدیر نمایم به ویژه از استاد راهنمای گرامی ام، سرکار خانم شهیدی‌فر؛ چرا که بدون راهنمایی‌های ایشان نگارش این تحقیق بسیار مشکل می‌نمود. همچنین از مدیریت محترم حوزه سرکار خانم هاشمی گلیا و معاونت گرانقدر پژوهش سرکار خانم باقرپور و مسؤول گرامی کتابخانه حوزه جهت مساعدت در تدوین اثر حاضر تشکر نموده، از خداوند متعال برای آن بزرگواران توفیق روزافزون و سلامتی مسائلت دارم.

تقدیم و اهدا :

اثر معنوی پژوهش حاضر را با کمال تواضع به بزرگ پرچمداران هدایت بشری، ستارگان نورانی آسمان نبوت و ولایت، بشارت‌دهندگان بهشت برین، راهبران کشتی نجات، دلایل خلقت هستی، گسترش‌دهندگان علم و معرفت، حضرت محمد مصطفی رسول گرامی اسلام و سیده نساء عالمین فاطمه الزهراء و امیر المؤمنین علی بن ابی طالب و سرور جوانان بهشت حضرات حسنین و فرزندان معصوم ایشان، صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین تقدیم میدارم.

چکیده:

از دیدگاه امامیه امام معصوم (علیه السلام) دانشی الهی دارد؛ از این رو نقش هدایتگری امام بعد از پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله) ظاهر تا باطن جامعه و همه انسان‌ها را در بر می‌گیرد و امام پاسخگوی سؤالات و شباهت‌های مختلف است. آیات و روایات علم الهی ائمه (علیهم السلام) را به روشنی اثبات می‌کنند. از همین رو، مجموعه احادیث «ألف باب» را از منابع مهم آگاهی و علم گسترده امام بیان کرده‌اند. با توجه به اینکه امام فصل الخطاب اختلافات و بازگوکننده تعالیم نبوی است، خداوند به دلیل جایگاهی که برای امام مقرر کرده است، او را از دانشی گسترده و متمایز و از طریق مجاری ویژه و متعدد بهره‌مند می‌سازد. علم امام می‌تواند به صورت مستقیم و بدون واسطه مثل: قرآن و رسول گرامی اسلام، یا غیر مستقیم و باوسطه، مانند: تحدیث و الہام و عمود نور، تأمین گردد. در واقع، مبحث علم امام، منشعب از مباحث مرتبه به «امام» و «امامت» است و تلاش اهل بیت (علیهم السلام) در بیان و ارائه روایاتی که جایگاه ویژه‌ای در تبیین ضرورت علم امام و مجاری آن دارد، امری روشن و غیر قابل انکار است. مراجعته به این دسته از روایات و تدقیق و مطالعه در آنها، در حقیقت بیانگر منزلت والای «امام معصوم» پس از وجود گرامی رسول اکرم صلوات الله علیه در هدایت بشر، انتقال فرمانی الهی، تبیین احکام خدا، تفسیر قرآن کریم، رفع شباهت و پاسخگویی به سوالات گوناگون در زمینه‌های مختلف و در یک کلام راهبری جامعه بشری است. در واقع، ضرورت علم امام به ضرورت وجود امام برمی‌گردد و شاید به همین دلیل است که اهل تسنن از ورود و بحث در این مورد، ممانعت می‌ورزند یا امام را عاملی می‌دانند که علمش از مجاری عادی حاصل می‌شود. قابل ذکر است که داده‌های اولیه این تحقیق به روش کتابخانه‌ای گردآوری شده و با استفاده از روش توصیفی – تحلیلی پردازش و تدوین شده است.

واژگان کلیدی: علم، امام، عصمت، غیب.

ب) كتب عربية:

- ١٢- ابن شهر آشوب، محمد، **مناقب آل ابيطالب(ع)**، قم: علامه، ١٣٧٩ق، ج ٢ و ١.
- ١٣- الوسى، محمود، **روح المعانى**، روح المعانى، بيروت: دارالتراث العربى، بي تا، ج ٨ و ٧.
- ١٤- ابن طاووس، سيد على، **التحصين**، قم: دارالكتاب، ١٤١٣ق.
- ١٥- ابن عساكر، **تاريخ مدینه و دمشق**، قم: دارالفکر، ١٤١٥ق، ج ٤٢.
- ١٦- ابن فارس، احمد، **مقاييس اللغة**، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ١٣٨٧، ج ٤ و ١.
- ١٧- ابن ابی الحدید معتزلی، **شرح نهج البلاغه**، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ١٤٠٤ق، ج ٧.
- ١٨- ابن اثیر، النهاية، تحقيق: طاهر احمد زاوي و ديگری، قم: موسسه اسماعيليان، ١٣٦٤، ج ٤.
- ١٩- ابن تيميه، احمد، **منهاج السننه النبویه فى نقض الشیعه القدیریه**، ریاض: قرطبه، ١٤١٦ق، ج ٧.
- ٢٠- ابن عبدالبر، الاستیعاب، بيروت: دارالجیل، بي تا، ج ٣.
- ٢١- ایجی، میر سید شریف، **شرح المواقف**، قم: شریف رضی، ١٣٢٥ق، ج ٨.
- ٢٢- برقی، احمد، **المحاسن**، قم: دارالكتاب الاسلامیه، ١٣٧١ق، ج ٢ و ١.
- ٢٣- بحرانی، سید هاشم، **البرهان فى تفسیر القرآن**، تهران: بعثت، ١٤١٦ق، ج ١.
- ٢٤- بلاذری، احمد، **أنساب الأشراف**، مصر: دارالمعارف، ١٩٥٩م، ج ٢.
- ٢٥- _____ ، **مدینه المعاجز الأئمه الاثنتي عشر**، تهران: بهرام میرزا، ١١٠٧ق، ج ٤.
- ٢٦- تفلیسی، جیش، **وجوه قرآنی**، تهران: دانشگاه تهران، ١٣٧١، ج ١.
- ٢٧- تفتازانی، سعدالدین، **شرح مقاصد**، قم: شریف رضی، ١٤٠٩ق، ج ٥ و ٤.
- ٢٨- حلّی، ابن داود، **رجال**، تهران: دانشگاه تهران، ١٣٨٣ق.

- .٢٩- حسينی لواسانی، سید حسین، نورالاَفهَام، قم: نشر اسلامی، ١٤٢٥ق.
- .٣٠- حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین، بیروت: دارالمعرفه، بیتا، ج.٣.
- .٣١- حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، بیجا، ١٤١١ق، ج.١.
- .٣٢- حبْری کوفی، حسین، تفسیر حبْری، بیروت: موسسه آل البت، ١٤٠٨ق.
- .٣٣- خویی، سید ابوالقاسم، معجم رجال الحديث، قم: مرکز نشر آثار شیعه، ١٤١٠ق، ج.٢٠ و ٢٧ و ١٦.
- .٣٤- راوندی، قطب الدین، الخرائج و الجرائح، قم: موسسه امام مهدی(ع)، ١٤٠٩ق، ج.٢.
- .٣٥- راغب اصفهانی، حسین، مفردات قرآن، تهران: موسسه فرهنگی آرایه، ١٣٨٧.
- .٣٦- سیوطی، جلال الدین، دُرّالمنثور، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ١٤٠٤ق، ج.٢.
- .٣٧- شوشتاری، نورالله، احقاق الحق، قم: همان انتشارات، ١٣٧٧ق، ج.٧ و ٤.
- .٣٨- صدوq، محمد، عيون اخبار الرضا(ع)، تهران: جهان، ١٣٧٨ق، ج.٢ و ١.
- .٣٩- _____، امالی، بیجا، کتابخانه اسلامیه، ١٣٦٢.
- .٤٠- _____، علل الشرایع، قم: داوری، ١٣٨٥، ج.١.
- .٤١- _____، الخصال، قم: جامعه مدرسین، ١٤٠٣ق، ج.٢ و ١.
- .٤٢- _____، معانی الاخبار، همانجا، ١٣٦١.
- .٤٣- _____، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، قم: دار شریف رضی، ١٤٠٦ق، ج.٥.
- .٤٤- طوسي، محمد، العده، قم: ستاره، ١٤١٧ق، ج.١.
- .٤٥- _____، الرجال، نجف: حیدریه، ١٣٨١ق.
- .٤٦- _____، الامالی، قم: دارالثقافه، ١٤١٤ق.

- ٤٧- _____ ، الفهرست، نجف: مكتبه مرتضويه، بي تا.
- ٤٨- طبرى، محمد ، دلائل الامامه، قم: دارالذخائر، ١٣٨٣ق.
- ٤٩- طبرسى، فضل، تفسير مجمع البيان، بيروت: موسسه الاعلمى، ١٤١٥ق.
- ٥٠- طبرسى، احمد، احتجاج، مشهد: مرتضى، ١٤٠٣ق، ج ١.
- ٥١- طبرانى، سليمان، المعجم الكبير، بيروت: داراحياء، بي تا، ج ١١.
- ٥٢- عسقلانى، ابن حجر، فتح البارى، بيروت: دارالمعرفه، بي تا، ج ٥.
- ٥٣- علم الهدى، على، رسائل شريف مرتضى، قم: دار القرآن، بي تا، ج ١.
- ٥٤- عبدالرحمان، جلال الدين، الجامع الصغير، بيروت: دارالفكر، ١٤٠١ق، ج ٢.
- ٥٥- عياشى، محمد، تفسير عياشى، تهران: چاپخانه علميه، ١٣٨٠ق، ج ١.
- ٥٦- عاملی فتونی، ابوالحسن، مرآه الانوار و مشکاه الاسرار، تهران: آفتاب، ١٣٧٤ق.
- ٥٧- غزالی، محمد، رسائل امام غزالی، بيروت: دارالفكر، بي تا.
- ٥٨- فخر رازى، محمد، تفسير مفاتيح الغيب، بيروت: دارالكتب، ١٤٢٥ق، ج ٨.
- ٥٩- فيض كاشاني، محمد، الوافي، اصفهان: کتابخانه اميرالمؤمنين، ١٤٠٦ق، ج ٣.
- ٦٠- _____ ، تفسير صافى، تهران: صدر، ١٤١٥ق، ج ٢.
- ٦١- _____ ، الشافى، تهران: لوح محفوظ، ١٣٨٣.
- ٦٢- فتال نيسابوري، روضه الوعظين، قم: منشورات رضى، بي تا، ج ١.
- ٦٣- فروخ صفار، محمد، بصائرالدرجات، قم: کتابخانه آيت الله مرعشى نجفى، ١٤٠٤ق.
- ٦٤- قمى، على بن ابراهيم، تفسير قمى، قم: دارالكتاب، ١٣٦٧، ج ٢.
- ٦٥- كشى، محمد، رجال، مشهد: دانشگاه مشهد، ١٣٤٨.

- ٦٦- مجلسی، محمد باقر، **بحار الانوار**، بیروت: الوفاء، ١٤٠٤ق، ج٤.
- ٦٧- _____ ، **مرآه العقول**، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ١٤٠٤ق، ج٣.
- ٦٨- مصطفوی، حسن، **التحقيق فی کلمات القرآن الکریم**، بیروت: دارالکتب العلمیه، ١٤٣٠ق، ج٨ و ٧ و ١.
- ٦٩- مکی عاملی، محمد، **الدّرّ الباهره**، قم: زائر، ١٣٧٩.
- ٧٠- مامقانی، محمدرضا، **مستدرک مقباس الهدایه**، قم: مؤلف، ١٤١٣ق.
- ٧١- المناوی، **فیض القدیر**، بیروت: دارالکتب العلمیه، ١٤١٥ق، ج٣.
- ٧٢- مسعودی، علی، **اثبات الوصیله**، قم: انصاریان، ١٤٢٦ق.
- ٧٣- مفید، محمد، **المقنعه**، قم: انتشارات کنگره جهانی شیخ مفید، ١٤١٣ق.
- ٧٤- _____ ، **ارشاد القلوب**، همانجا، ١٤١٣ق، ج٢.
- ٧٥- _____ ، **الفصول المختاره**، بیروت: دارالمفید، ١٤١٤ق.
- ٧٦- _____ ، **الاختصاص**، قم: انتشارات کنگره جهانی شیخ مفید، ١٤١٣ق.
- ٧٧- نجمی، محمد صادق، **سیری در صحیحین**، قم: بوستان کتاب، ١٣٨٦.
- ٧٨- نجاشی، احمد، **رجال**، قم: جامعه مدرسین، ١٤٢٤ق.
- ٧٩- نمازی شاهروندی، علی، **مستدرک علم رجال الحديث**، تهران: بیجا، ١٤١٢ق، ج٢.
- ٨٠- نسفی، عبدالعزیز، **کشف الحقایق**، تهران: سخن، ١٣٩١.
- ٨١- نباطی بیاضی، علی، **صراط المستقیم**، نجف: مکتبه حیدریه، ١٣٨٤ق، ج٢.
- ٨٢- هلالی کوفی، سلیم بن قیس، **کتاب سلیم**، قم: الهادی، ١٤١٥ق.

ج) مقالات:

- ۸۳- شاکر، محمد تقی، «مسأله شهادت شاهدان و هدایت برگزیدگان» فصلنامه پژوهش‌های اعتقادی کلامی، دانشگاه آزاد واحد ساوه، ش ۳، ۱۳۹۰.
- ۸۴- همان و برنجکار، «كتاب الجامعه و نقش آن در فرآيند تبيين آموزه های شيعي»، مجله پژوهش‌های قرآن و حدیث دانشگاه تهران، ش ۲، ۱۳۹۱.
- _____ ۸۵- ، «امامت و خاتميّت از ديدگاه قرآن و روایات»، فصلنامه کتاب قيم، ش ۶، ۱۳۹۱.
- _____ ۸۶- ، «مصحف فاطمه و پاسخ به شباهات پيرامون آن»، فصلنامه پژوهش‌های اعتقادی کلامی، ۱۳۹۱.
- ۸۷- قيوم زاده، «چيستی روح القدس و آثار آن»، فصلنامه اندیشه نوین دینی، ش ۳۰، ۱۳۹۱.

د) پایان‌نامه:

- ۸۸- شاکر، محمد تقی، «منابع علم امام و پاسخ‌گویی به شباهات پيرامون آن»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم حدیث قم، ۱۳۹۱.